

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: «ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ОСНОВІ ТЕКСТУ»

Виконала: студентка 2 курсу

Спеціальності 013 Початкова освіта

Брезіцька Зоряна

Керівник: Мартіна О.В.,

кандидат філологічних наук, доцент

Рецензент: Гордійчук М.С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЛІНГВОКРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ.....	11
1.1. Стан дослідження творчих умінь молодших школярів у науковій літературі.....	11
1.2. Психолого-педагогічні умови розвитку лінгвокреативних здібностей молодших школярів.....	19
1.3. Текст як лінгвістична основа формування лінгвокреативних умінь в учнів початкових класів.....	28
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД ТЕКСТАМИ РІЗНИХ ТИПІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	40
2.1. Методи і прийоми розвитку лінгвокреативних здібностей молодших школярів у роботі над текстами різних типів.....	40
2.1.1. Розвиток лінгвокреативності на основі художніх текстів.....	49
2.1.2. Розвиток лінгвокреативності на основі текстів-міркувань.....	59
2.1.3. Робота за картиною як один із засобів розвитку креативності молодших школярів.....	65
2.2. Експериментальна перевірка ефективності методики розвитку творчих здібностей учнів у роботі над текстом.....	70
Висновки до розділу 2.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТОК А.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В рамках експерименту МОН перейшли на новий Державний стандарт початкової освіти – Нова українська школа. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у житті. НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Ключова зміна для учнів стосується підходів до навчання та змісту освіти, адже головне завдання НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Йдеться про підготовку особистості, здатної до творчої праці, до самонавчання протягом усього життя. Розвиток творчих здібностей особистості є однією з центральних проблем у педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях творчого зростання, додання стереотипів та вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних рішень, оригінальних підходів і шляхів їх втілення. Ідея формування людини-дослідника, здатної до творчого мислення, самостійного пошуку шляхів вирішення актуальних проблем, стала домінантною в сучасній освіті України.

Особлива роль у цьому процесі належить початковій ланці навчання, де цілеспрямовано виявляються та розвиваються здібності дитини, формуються вміння та бажання вчитися, створюються умови для її самовираження в різних видах діяльності.

Становлення лінгвокреативної особистості в контексті цілісної стратегії життєдіяльності зростаючої людини є одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики, бо орієнтоване, передусім, на прагнення дитини до самотворення як суб'єкта творчої діяльності (Балл Г., Виготський Л., Костюк Г., Максименко С., Рубінштейн С. та ін.).

Виховання творчої особистості та процес розвитку її творчих здібностей завжди були в центрі уваги педагогічної науки (Я. Коменський, О.

Духнович, К. Ушинський, Т. Лубенець, С. Русова, В. Сухомлинський, О. Савченко та ін.), однак лінгводидактичний аспект щодо розвитку творчих здібностей у роботі над текстом розглядався у зв'язку з дослідженнями інших проблем: розвитку зв'язного мовлення учнів (Л. Варзацька, Г. Іваницька, Г. Коваль, Т. Ладиженська, В. Капінос, І. Синиця, М. Стельмахович); лінгвістичного аналізу художнього тексту (І. Ковалик, М. Крупа, В. Мельничайко, І. Чередниченко) та ін.

Лінгвістичні аспекти креативності активно досліджуються, починаючи з ХІХ століття. Психолого-педагогічний доробок П.Блонського, О.Духновича, О.Потебні, С.Русової, В.Сухомлинського, Л.Толстого, К.Ушинського збагачується працями сучасних українських дослідників (Бадер В., Богуш А., Варзацької Л., Вашуленка М., Ігнатенко Н., Лобчук О., Мельничайка В., Пономарьової К., Савченко О. та ін.). Науково-теоретичне обґрунтування мовної ідеології сучасних освітньо-виховних практик на основі „педагогічної матриці” української освіти (Ващенко Г., Драгоманов М., Макаренко А., Русова С., Сухомлинський В., Ушинський К. та ін.) передбачає створення умов для самореалізації кожної дитини у мовно-освітньому просторі, формування її емоційно-ціннісного ставлення до світу, до „усталення мови як духовного коду нації” (Гончар О.).

У період глобалізаційних змін, на думку В.Андрущенка, „українська освіта має зберегти свою ідентичність, залишитись саме українською - сердечною, духовною і душевною, людською і людяною, народною і родинною, патріотичною і моральною у всіх загальнолюдських вимірах” [4, с. 54]. На сучасному етапі розвитку освіти формування лінгвокреативних здібностей у молодших школярів на уроках української мови - одна з актуальних проблем навчання.

Важливого значення у зв'язку з цим набуває створення нової духовно-творчої філософії лінгвістичної освіти. Природною постає потреба в розробці методичної системи навчання, адекватної сучасному рівню розвитку методичної науки, заснованої на закономірностях засвоєння мови, на теорії

принципів мовного розвитку, спрямованої на розвиток творчих здібностей учнів. Початковими концептами для вирішення вказаної проблеми є науково доведені положення про те, що в структурі творчих здібностей людини особливе місце займають ті, котрі пов'язані з мовленнєвою діяльністю.

У зв'язку зі значним поширенням комп'ютерно-телевізійної мережі, пасивним сприйняттям інформації, зниженням рівня читацької культури, надзвичайно гостро постає проблема формування мовно-творчої особистості (В.Бадер, Н.Бондаренко, М. Вашуленко, І.Гудзик, С.Єрмоленко, Л.Мацько), оскільки «вчити творчості необхідно не для того, щоб зростити юних поетів, а для того, щоб збагатити кожне юне серце» (В.Сухомлинський). Саме в цьому контексті, на нашу думку, проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови набуває особливої актуальності.

Українська мова, як навчальний предмет, володіє унікальними можливостями для розвитку мовленнєвої здібності молодшого школяра, образного та емоційного ладу мови, мовного чуття, а відповідно творчих здібностей, для формування яких необхідна система розвивальних вправ, що складається з науково обґрунтованих творчих завдань.

Комунікативний напрям у методиці навчання української мови передбачає використання тексту як основної дидактичної одиниці, оскільки саме текст виступає продуктом та результатом мовленнєвої діяльності людини.

Текст – це структура, в якій усі мовні одиниці знаходяться в природному вигляді, вони об'єднуються в струнку систему. Весь процес породження або інтерпретації тексту є завжди творчим процесом об'єднання усіх фаз мовленнєвої діяльності (фаза орієнтування; фаза реалізації; фаза контролю), внаслідок чого виникають і формуються думки, припущення, висновки, узагальнення. На думку М.Вашуленка, формування в молодших школярів лінгвістичних уявлень про текст сприяє реалізації органічного взаємозв'язку між засвоєнням ними відомостей про мову і розвитком їхнього

зв'язного мовлення. Систематичне використання текстового матеріалу поступово знайомить дітей з характерними особливостями зв'язних висловлювань і готує до розуміння чужих і створення власних текстів.

Однак спостереження за навчально-виховним процесом на уроках мови та аналіз творчих учнівських робіт дають можливість зробити висновки, що проблема розвитку лінгвокреативних здібностей молодших школярів потребує поглибленого вивчення. Учні початкових класів відчують труднощі в побудові власних висловлювань, а творчі завдання є найважчими для виконання.

Проблему розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку на матеріалі окремих навчальних предметів вивчають Н.Бібік, Н.Георгян, Г.Касьянова, Н.Ляшова, С.Пальчевський, К.Приходченко, І.Теплицький, В.Тименко, Л.Шпак та ін. Науково-теоретичний аналіз наявних наукових досліджень дає підстави стверджувати, що в них розглядаються лише окремі аспекти проблеми: розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі мовленнєвої діяльності (Грушко О.), взаємозв'язок розвитку усного і писемного мовлення на функціонально-стилістичній основі (Бадер В.), розвиток креативного мовлення молодших школярів (Артемова О.), навчання будувати висловлювання різних типів на основі спостережень у природі (Міненко Л.), збагачення словника синонімами як засобом увиразнення мовлення (Пономарьова К.), формування стилістичних умінь учнів 3-4 класів у процесі роботи над текстами різних типів (Янко Н.), формування вмінь складати стилістично диференційовані тексти-описи (Собко В.), робота над засобами міжфразового зв'язку (Гац Н.), система творчих вправ як засіб розвитку мотивації до вивчення рідної мови у молодших школярів (Полєвікова О.).

Проте, незважаючи на загальне зростання інтересу вітчизняних науковців до проблеми творчості в навчальному процесі, питання розвитку лінгвокреативних здібностей молодших школярів на уроках української мови залишається недостатньо дослідженим.

Потреба виховувати культурну і творчу особистість, здатну висловлювати думки оригінально, нетрадиційно, продукувати певні ідеї адекватними мовними засобами, відсутність наукових і методичних доробок щодо педагогічного впливу на розвиток творчих здібностей молодших школярів зумовили вибір теми магістерської роботи.

Відтак, вибір теми дослідження зумовлений потребами сучасної школи й завданнями модернізації освіти, що передбачають розвиток творчого потенціалу особи. Це й послужило причиною створення методичної системи розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови, адекватних сучасному рівню розвитку методичної науки і вимогам шкільної практики.

Звідси **об'єктом роботи** є процес навчання української мови в початкових класах.

Предмет дослідження – методика розвитку лінгвокреативних здібностей учнів 3-4 класів під час роботи над текстами різних типів.

Мета дослідження полягає у створенні науково обґрунтованої методики розвитку творчих здібностей учнів 3-4 класів у роботі над текстами різних типів на уроках української мови.

Відповідно до теми й мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

- з'ясувати сутність понять «творчі здібності», «креативність», «лінгвокреативність» на основі аналізу наукової літератури;
- визначити теоретичні засади процесу розвитку творчих здібностей молодших школярів;
- проаналізувати навчально-методичну літературу з досліджуваної проблеми;
- вивчити й узагальнити стан проблеми у практиці навчання української мови в початкових класах;
- визначити зміст роботи з розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови, дібрати й систематизувати відповідні типи творчих вправ і завдань;

- перевірити шляхом навчального експерименту ефективність створеної системи вправ і методики роботи над нею у початкових класах, статистично опрацювати та методично інтерпретувати його результати.

Вихідна гіпотеза - робота з розвитку лінгвокреативних здібностей учнів на уроках української мови при використанні тексту як основної дидактичної одиниці дасть високі результати, якщо забезпечити доцільний вибір та частотність вправ, спрямованих на розвиток творчих здібностей на уроках мови; різноманітність видів мисленнево-мовленнєвої діяльності учнів; їхню активну пізнавально-творчу діяльність через стимуляцію мовленнєвої діяльності.

Для реалізації поставлених мети й завдань було використано комплекс взаємопов'язаних **методів**:

теоретичні: аналіз та узагальнення лінгвістичної, психолого-педагогічної і лінгводидактичної літератури з метою визначення теоретичних основ означеної проблеми дослідження; аналіз нормативних документів і підручників з української мови з огляду їх спрямованості на розвиток творчих здібностей учнів; теоретичне осмислення й узагальнення педагогічного досвіду вчителів початкових класів з метою визначення стану проблеми у шкільній практиці; зіставлення й узагальнення здобутих даних з метою розроблення критеріїв і визначення рівнів розвитку творчих здібностей учнів 3-4 класів; теоретичне обґрунтування засад формування творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстами різних типів;

емпіричні: спостереження за навчальним процесом і аналіз уроків української мови в 3-4 класах; бесіди з учителями; аналіз творчих робіт учнів з метою діагностування рівнів розвитку творчих здібностей, визначення причин, які перешкоджають створенню оригінальних і цікавих творів; педагогічний експеримент; кількісний і якісний аналіз здобутих даних для перевірки ефективності пропонованої методики.

Теоретичну основу роботи становлять положення теорії мовленнєвої діяльності (Виготський Л., Леонтьєв О.О.), психолінгвістичні основи

мовленнєвої комунікації (Жинкін М., Леонт'єв О.О., Маркова А., Синиця І.), становлення творчої особистості у процесі навчальної діяльності (Божович Л., Венгер Л., Волощук І., Давидов В., Ельконін Д., Менчинська Н.), наукові дослідження про творчу діяльність і творчі здібності (Богоявленська Л., Гончаренко С., Костюк Г., Кочерга О., Кульчицька О., Моляко В., Пономар'єв Я., Роменець В., Холодна М.), праці лінгводидактів (Бадер В., Біляєв О., Варзацька Л., Васильківська Н., Вашуленко М., Гудзик І., Мельничайко В., Пономар'єва К., Хорошковська О.) з проблеми розвитку комунікативних умінь учнів, а також праці дидактів (Бабанський Ю., Лернер І., Савченко О., Скаткін М.), що стосуються загальних питань теорії навчання (законів, принципів, методів тощо).

Методологічними засадами дослідження виступили положення лінгводидактики про взаємозв'язок мови, мовлення і мислення; мови як засобу пізнання; про єдність мовленнєвого змісту і мовної форми; обумовленість чуттєвого і раціонального в оволодінні мовою; законодавчі акти і концепції навчання державної мови в Україні.

Наукова новизна магістерського дослідження полягає у розгляді творчих здібностей молодших школярів у контексті мовно-мовленнєвої діяльності учнів в роботі над текстами різних типів, дібрано й систематизовано відповідні типи творчих вправ і завдань.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у поглибленому вивченні структури творчих здібностей молодших школярів та їх розгляді у контексті мовно-мовленнєвої діяльності учнів в роботі над текстами на уроках української мови.

Практичне значення наукового дослідження - матеріали магістерської роботи можуть бути використані викладачами та студентами для читання лекцій та проведення практичних занять на педагогічному факультеті та безпосередньо на практиці у школі.

Апробація результатів дослідження. Апробація і впровадження результатів дослідження відбувалися на уроках української мови в

початкових класах у процесі навчально-педагогічної практики, матеріали роботи обговорювалися на засіданні кафедри теорії та методики початкової освіти, заслуховувалися на студентській науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура змісту наукової роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

ВИСНОВКИ

Результати теоретико-експериментального дослідження розвитку лінгвокреативних умінь у молодших школярів дають підстави для таких висновків:

1. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів є актуальною проблемою сучасної лінгводидактики, оскільки перед школою постало завдання формування мовно-творчої особистості, здатної приймати оригінальні, нестандартні рішення, здійснювати перетворювальну діяльність, творчо виражати свої думки. Особливе місце серед базисних характеристик розвитку особистості дитини посідає креативність – здібність до творчості, творчий потенціал людини, що виступає стимулом чи механізмом пошуково-перетворювальної активності у процесі творчої діяльності. У лінгвістиці поняття «креативність» використовується як «лінгвокреативність».

2. Аналіз наукових джерел з проблеми розвитку креативності дав змогу тлумачити творчі здібності як інтегративну характеристику особистості, що спрямовує її на творчу перетворювальну діяльність. Будь-яка особистість є носієм творчих здібностей, продуктивність її діяльності визначається рівнем розвитку креативності.

3. Вивчення науково-педагогічної літератури з обраної проблеми, аналіз експериментальних даних, спостереження за роботою вчителів і власний педагогічний досвід, набутий під час практики, дозволяють зробити висновки, що причинами незадовільного стану розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку є відсутність цілісного розуміння вчителями початкової школи стратегії розвитку творчих здібностей; обмеженість прийомів, які вчителі використовують для розвитку творчих здібностей учнів у процесі роботи над текстом; недостатня кількість методичної літератури з розвитку лінгвокреативності молодших школярів, яка б органічно впліталася у навчальний процес.

4. Процес розвитку лінгвокреативних умінь є керованим, учитель може цілеспрямовано впливати на певний компонент творчих здібностей з метою підвищення їх загального рівня розвитку. Оптимальними для педагогічного впливу в процесі роботи над текстом на уроках української мови слід вважати когнітивно-пізнавальний, емоційно-вольовий, мотиваційний та екзистенційний компоненти.

5. У процесі дослідження були визначені психолого-педагогічні умови ефективного формування креативності учнів 3-4 класів на уроках української мови. Це насамперед розвиток психічних процесів (творча уява, образність мислення, мимовільність уваги, індивідуальні властивості наочно-образної та оперативної пам'яті); розвиток емоційної сфери; забезпечення мотивації мовленнєвої діяльності; розвиток дару слова і чуття мови; активізація пізнавальної діяльності; застосування інтерактивних технологій, ігрових прийомів; проведення нестандартних уроків; систематичність і послідовність роботи щодо розвитку лінгвокреативності школярів.

6. Зростання творчих здібностей учнів забезпечується дотриманням дидактичних і лінгводидактичних принципів та реалізацією відповідної лінгводидактичної моделі у роботі над текстами різних типів на уроках української мови. Зміст роботи з розвитку креативності молодших школярів зумовив добір оптимальних методів і прийомів роботи, які на кожному етапі експериментального навчання забезпечували формування базових мовних знань і умінь текстотворчого характеру (уміння передавати головну думку, будувати речення і використовувати засоби їх зв'язку під час побудови текстів, активний словниковий запас, уміння структурувати текст), сприяли зануренню учнів у різні види комунікативної діяльності. У результаті навчання за створеною моделлю учні експериментальних класів продемонстрували зростання рівня розвитку творчих здібностей. Істотно знизилася кількість учнів з середнім рівнем розвитку творчих здібностей: до формувального етапу і після. Також суттєво знизилася кількість учнів із низьким рівнем розвитку творчих здібностей.

7. Формування творчої особистості можливе за умови впровадження таких новацій, як педагогічне стимулювання розвитку творчих здібностей на основі особистісно-орієнтованого спілкування вчителя з учнем; застосування психолого-педагогічних технологій, що забезпечують самостійну активність учнів у процесі навчальної, мовленнєвої, художньої та інших видів діяльності; використання наративних технологій як важливого чинника саморозвитку особистості; системність роботи з учнями в умовах творчорозвивального середовища.

8. Розвиткові творчих здібностей сприяла система творчих вправ, які готують учнів до продукування зв'язних висловлювань і написання творчих робіт: вправи на тематичний підбір лексики; вправи на практичне оволодіння полісемією, на зіставлення прямого і переносного значення; вправи на заміну одних елементів висловлювання іншими; на формування граматичних навичок (забезпечення правильного морфолого-синтаксичного оформлення мовної одиниці); робота над структурною ускладненістю синтаксичних одиниць (кількість другорядних членів, однорідних членів, кількість складових частин); робота над удосконаленням зв'язку між окремими реченнями у тексті; добір певних мовних засобів, які найкраще відповідали б комунікативному завданню.

9. Запропонована система дає змогу вчителю реалізувати ряд завдань, а саме :

- поповнення словникового запасу учнів образною лексикою;
- розвиток усного та писемного мовлення;
- розвиток образного й логічного мислення, творчої уяви;
- уміння співставляти зображене з навколишньою дійсністю, описувати зображене на полотні фарбами та за допомогою слова;
- уміння добирати образні слова і словосполучення для опису зображеного,
- підвищення рівня творчого розвитку дітей і розкриття їхнього світогляду;
- уміння спостерігати передавати думки і почуття за допомогою слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М. Ф. Лінгвокреативні процеси формування фразеологічної семантики // Мовознавство. 1988. № 5. С. 35–41.
2. Андросюк В. Г. Психологические особенности понимания научного текста учащимися : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. психол. наук : 19.00.07. Киев, 1981. 24 с.
3. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества: книга для учителя. Київ : Освіта, 1991. 111 с.
4. Андрущенко В. Болонські обрії вищої освіти // Світогляд. 2007. № 1 (3). С. 50–54.
5. Артемова О. І. Розвиток креативного мовлення молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2001. 20 с.
6. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. Київ : АПН, 2000. 316 с.
7. Бандура О. М. Деякі положення практичної стилістики // Укр. мова і літ. в шк. 1970. № 10. С. 54–55.
8. Барко В. І. Розвиток здібностей і творчого потенціалу // Обдарована дитина. 2005. № 1. С. 27–31.
9. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.
10. Бех І. Д. Почуття успіху у вихованні особистості // Початкова школа. 2004. № 12. С. 1–3.
11. Блонский П. П. Этапы развития детской речи. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1961. 695 с.
12. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : підручник / за ред. А. М. Богуш. Київ : Слово, 2015. 704 с.
13. Богуш А. М. Речевая подготовка детей к школе. Киев : Рад. шк., 1984. 176 с.

14. Будій Н. Д. Концепція успішності особистості учнів і педагогів школи // Обдарована дитина. 2007. № 5. С. 7–10.
15. Булаховський Л. А. Психологія мови // Вибрані твори : в 5 т. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 1. 1975. С. 91–97.
16. Варзацька Л. О. Навчання мови та мовлення на основі тексту : посібник для вчителів. Київ : Рад. шк., 1986. 104 с.
17. Васильківська Н. А. Методика роботи над засобами зв'язності тексту в початкових класах : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2011. 204 с.
18. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г., Мельничайко О. І. Українська мова : підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. Київ : Освіта, 2015. 192 с.
19. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі. Київ : Просвіта, 2006. 268 с.
20. Величко Л. И. Работа над текстом на уроках русского языка : пособие для учителей. Москва : Просвещение, 1983. 128 с.
21. Вербицька С. М. Розвиток літературно-естетичної творчості молодших школярів. Харків : Основа, 2004. 112 с.
22. Ветлугина Н. А. Художественное творчество и ребенок : монографія. Москва : Педагогика, 1972. 287 с.
23. Вікова психологія / за ред. Г. О. Костюка. Київ : Рад. шк., 1976. 195 с.
24. Витковская Н. С., Щербо А. Б., Джола Д. Н. Формирование эстетической культуры младших школьников: из опыта работы. Киев : Рад. шк., 1985. 134 с.
25. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості. Київ : Педагогічна думка, 1998. 160 с.
26. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк : книга для учителя / послесл. В. В. Давыдова. [3-е изд.]. Москва : Просвещение, 1991. 90 с.
27. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. Москва : Педагогика, 1982. Т. 2. 502 с.

28. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 144 с.
29. Грушко О. В. Досвід компонент-аналізу структури творчих здібностей молодших школярів // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2004. Вип. 9. С. 167–171.
30. Грушко О. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі мовленнєвої діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2005. 20 с.
31. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» від 21 лютого 2018 р. № 87 // Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. Київ : Освіта-Центр плюс, 2018. С. 92–121.
32. Донченко Т. Формування в учнів поняття про типи мовлення і типологічну структуру тексту // Дивослово. 2004. № 4. С. 23–26.
33. Ермолаева-Томина Л. Б. Проблема развития творческих способностей детей (по материалам зарубежных исследований) // Вопросы психологии. 1975. № 5. С. 166–175.
34. Ігнатенко Н. В. Пізнавальні завдання на уроках читання у 2 класі // Початкова школа. 1992. № 9–10. С. 18–21.
35. Ігнатенко Т. Творчі завдання на уроках розвитку мовлення // Початкова школа. 2006. № 2. С. 15–23.
36. Коваль Г. П., Суржук Т. Б. Методика викладання української мови : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 368 с.
37. Костюк Г. С. Навчання і психічний розвиток учнів // Психологічна наука, вчитель, учень. Київ : Рад. шк., 1979. С. 19–32.
38. Кульчицька О. І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей // Обдарована дитина. 2007. № 1. С. 42–44.
39. Леонтьев А. А. Психолінгвістическіє єдності і порождение речевого высказывания. Москва : Наука, 1969. 307 с.

40. Леонтьев А. А. Слово в речевой деятельности: некоторые проблемы общей теории речевой деятельности / отв. ред. М. М. Глушман. 3-е изд. Москва : Ком-Книга, 2006. 248 с.
41. Лосева Л. М. Как строится текст : пособие для учителей / под ред. Г. Я. Солганика. Москва : Просвещение, 1980. 96 с.
42. Лурия А. Р. Маленькая книжка о большой памяти. Москва : Эйдос, 1994. 96 с.
43. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник для студ. філол. спец. вищ. навч. зал. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
44. Мельничайко В. Я. Лінгвістика тексту у шкільному курсі української мови. Київ : Рад. шк., 1986. 240 с.
45. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови : посібник для вчителів. Київ : Рад. шк., 1984. 223 с.
46. Мерзлякова Н. В. Текст малой формы как средство развития творческих способностей учащихся на уроках русского языка : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Рязань, 2004. 187 с.
47. Метод проектів у структурі особистісно зорієнтованого підручника «Рідна мова й мовлення» // Українська освіта у світовому часопросторі : матеріали Другого Міжнародного конгресу. Київ : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. Кн. 1. С. 76–78.
48. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2012. 364 с.
49. Моляко В. О. Проблема обдарованості: нові етапи психологічних досліджень та їх практичної реалізації : зб. наук. праць / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : BONA MENTE, 2002. 226 с.
50. Моляко В. А. Творческая одарённость и воспитание творческой личности. Киев : Знание, 1991. 20 с.

51. Монастирецька Г. В. Лінгвокреативний потенціал ірреально-модальних форм: функціонально-семантичний аспект // Наук. зап. : [зб. наук. пр.] Серія: Філологія. Вінниця, 2009. Вип. 11. С. 228–233.
52. Орехова И. А. Формирование лингвокультурологической компетенции в процессе обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. 2004. № 5. С. 28–31.
53. Петрановская Л. В. Творчеству можно научить. URL: <http://rus.1september.ru/article.php?ID=200101203> (дата звернення: 18.04.2019).
54. Петровский А. В. Введение в психологию. Москва : Наука, 1995. 496 с.
55. Полозова Т. Д. Открытие мира. Москва, 1979. С. 41–62.
56. Програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи / відпов. за випуск: А. В. Лотоцька, Л. Ф. Щербакова. Київ : Освіта, 2013. 392 с.
57. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 80 с.
58. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 720 с.
59. Рубинштейн С. Л. Проблемы способностей и вопросы психологической теории // Вопросы психологии. 1960. № 3. С. 3–15.
60. Савченко О. Я. Розвивай свої здібності : навч. посіб. для молодших школярів. Київ : Освіта, 1996. 192 с.
61. Синиця І. О. Психологія писемної мови учнів 5–8 класів. Київ : Рад. шк., 1965. 320 с.
62. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика. Москва : Просвещение, 1976. 336 с.
63. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика. Сложное синтаксическое целое. Москва : Высшая школа, 1991. 182 с.
64. Стратегії творчої діяльності: школа / за заг. ред. В. О. Моляко. Київ : Освіта України, 2008. 702 с.

- 65.Сугейко Л. Г. Наступність і перспективність формування стилістичних умінь в учнів початкових та 5 класів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2001. 225 с.
- 66.Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 3: Серце віддаю дітям. 672 с.
- 67.Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2. 625 с.
- 68.Творчі завдання для учнів початкових класів. Харків : Основа, 2004. 96 с.
- 69.Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. Київ : Освіта-Центр плюс, 2018. 240 с.
- 70.Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005. 640 с.
- 71.Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. Москва : Владос, 1999. 512 с.
- 72.Шмелев Д. Н. Введение // Способы номинации в современном русском языке. Москва : Наука, 1982. С. 3–44.
- 73.Шрагіна Л. І. Технологія розвитку креативності. Київ : Шк. світ, 2010. 160 с.
- 74.Шрамм А. Н. Очерки по семантике качественных прилагательных (на материале современного русского языка). Ленинград : ЛГУ, 1979. 134 с.
- 75.Янко Н. О. Формування стилістичних умінь учнів 3–4 класів у процесі роботи над текстами різних типів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка. Київ , 2011. 20 с.